

גדולה עבירה לשמה

פתחא דסוגיא

כי בעשית כל מצוה ומצוה יש שתי בחינות, האחד מצד העשות מעשה המצוה והגיעה אל הפעל השלם, והשנית מצד כונת העושה אותה. והשלמות הנמשך אל המצוה איננו מצד המעשה, שהרי אמרו רבותינו ז"ל במסכת נזיר גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה (העיקרים מאמר ג פרק כח).

ביאורא דתלמודא

כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בס
ופושעים יכשלו בס - כיצד יכשלו בס
 הרשעים, אם הם ישרים דרכי ה' (ע"פ
 מהרש"א). משל ללוט ושתי בנותיו, הן
 שנתכוונו לשם מצוה - צדיקים ילכו בס,
 והותרו בנותיו לבוא בקהל ישראל. שהרי
 דרשו ז"ל עמוני ומואבי ולא עמונית
 ומואביה. הוא שנתכוון לשם עבירה
 ופושעים יכשלו בס ולכן אסורים הזכרים
 לבוא בקהל (מהרש"א). זה שנזדמנה לו
 אשתו, צדיקים ילכו בס, וזה שנזדמנה לו
 אחותו, ופושעים יכשלו בס - לכאורה מה
 שייך צדיק ופושע בדבר שנזדמנה לו, ויש
 לפרש למאי דסלקא דעתך השתא, על
 דרך לא יאונה לצדיק כל און, ואיירי דזה
 היה מתכוין לאשתו. והשם יתברך הזמין
 לו אשתו, כי צדיקים ילכו בס. וזה נתכוין
 לאחותו, ונזדמנה לו (מהרש"א). גדולה
עבירה לשמה - היינו לשם מצוה (ע"פ חנוכה
 התורה ליקוטים ד"ה במסכת יומא). וללא שנהגה
 ממנה (ע"פ תוספות כתובות ג). כלומר לשום
 מצוה [הרי היא] כמצוה שלא לשמה, והיא
 עדיפא ממצוה שלא לשמה כשנהגה ממנה
 (ע"פ תוספות הרא"ש הרי"ת שם). לעולם יעסוק
 אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן

- אלא לשם כבוד (ע"פ באר שבע שם). או כדי שיהיה לו די מחייתו, כדי שיוכל לעסוק בתורה לשמה (פנים יפות שמות כה יב).
 שמתוך שלא לשמן יתן לו ה' שכרו, על ידי זה שיבוא לקיימן לשמן (ע"פ באר שבע הרי"ת שם). **אלא אימא** - שאיננה עדיפא
 ממצוה שלא לשמה, אלא שווה - **כמצוה שלא לשמה** (רש"י נזיר כג). **שטן, כיון דחזיא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר**
איוב - שראה שהפליג הקב"ה בשבחו של איוב יותר מבאברהם (ע"פ מהרש"א ב"ב טו), **אמר חס ושלום, מינשי ליה לרחמנותיה**
דאברהם - וישכח ח"ו את אהבתו לאברהם, לכן ניסה את איוב (ע"פ תורת חיים ב"ב טו). **פנינה דכתיב וכעסתי צרתה גם כעס**
בעבור הרעימה - שתתרעם על שהיא עקרה ותתפלל (רש"י ב"ב טו).

ליקוטיא דתלמודא

שנינו (הרי"ת י): לגבי עשיית עבירה לשם מצוה:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב **כי ישרים דרכי ה'**
וצדיקים ילכו בס ופושעים יכשלו בס, משל ללוט ושתי בנותיו, הן
 שנתכוונו לשם מצוה, צדיקים ילכו בס, הוא שנתכוון לשם עבירה,
 ופושעים יכשלו בס. אמר ליה ריש לקיש דשע קרית ליה, נהי דלא
 עביד מצוה מן המובחה, פסח מי לא קאכיל, אלא משל לשני בני
 אדם, זה אשתו ואחותו עמו בבית וזה אשתו ואחותו עמו בבית, אחד
 נזדמנה לו אשתו ואחד נזדמנה לו אחותו, זה שנזדמנה לו אשתו,
 צדיקים ילכו בס, וזה שנזדמנה לו אחותו, ופושעים יכשלו בס.

עוד שנינו (נזיר כג): שעבירה לשמה עדיפא ממצוה שלא לשמה:

אמר ר' נחמן בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה,
 והאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו
 שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן, אלא אימא כמצוה שלא
 לשמה.

עוד שנינו (בבא בתרא טו): לגבי עשיית עבירה לשם מטרה טובה:

אמר ר' לוי שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו. שטן, כיון דחזיא
 להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר איוב, אמר חס ושלום, מינשי
 ליה לרחמנותיה דאברהם. פנינה, דכתיב וכעסתי צרתה גם כעס
 בעבור הרעימה.

השלמות
 הנמשך
 אל המצוה
 איננו מצד
 המעשה
 אלא מצד
 הכוונה
 (העיקרים)

אור תורה

מי חכם ויבן אלה נבון וידעם
 כי ישרים דרכי ה' וצדיקים
 ילכו בס ופושעים יכשלו בס.
 (הושע יז)

וכעסתי צרתה גם כעס
 בעבור הרעימה פי סגור ה'
 בעד רחמה. (שמואל א א)

לא יבא עמוני ומואבי בקהל
 ה' גם דור עשירי לא יבא להם
 בקהל ה' עד עולם. (דברים כח)

צריך אדם להקדים עצמו במצוה המקודשת בכל מיני קידום (של"ה)

מראי מקומות

- א. העיקרים מאמר ג פרק כח
- ב. הוריות י:
- ג. נזיר כג:
- ד. בבא בתרא טז:
- ה. חנוכה התורה ליקוטים ד"ה במסכת יומא
- ו. תוספות הרא"ש הוריות י:
- ז. פנים יפות שמות כה יב
- ח. משיבת נפש בראשית פ"ג
- ט. פנים יפות שמות לב לא
- י. פנים יפות שמות כה יב
- יא. תוספות כתובות ג: ד"ה ולדרוש
- יב. תוספות הרא"ש הוריות י: ד"ה גדולה
- יג. דרשות ר"י אבן שועיב פרשת כי תצא
- יד. באר שבע הוריות י:
- טו. של"ה וירא דרך חיים תוכחת מוסר אות לט
- טז. קרן אורה נזיר כג: ג.
- עיי"ב
- יז. בינת יששכר בחלק דרך מקיף

האידינא אליבא דשמעתא

האומר אחטא ואשוב פעם אחת, מספיקים בידו לעשות תשובה, כי כוונתו היה כדי לקיים מצות תשובה כנוכר לעיל. אבל האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב שני פעמים, אז אין מספיקים בידו לעשות תשובה, כי לא היה צריך לכל זאת. ובעוד אופן מותר לו לאדם לעבור עבירה לשמה, כמו שמבאר בפנים יפות (שמות כה יב), וז"ל: 'הקשה בתוספות הא אמרינן כל הלומד תורה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא. ותו איתא בנזיר גדולה עבירה לשמה, יותר ממצוה שלא לשמה. ומקשה מהאי דלעולם יעסוק אדם, ומשני אימא כמצוה שלא לשמה, ואינו מובן הקושיא, ונראה לפרש דהיינו כשלומד שלא לשמה בשביל הנאת ממון או כבוד, באמת ראוי שלא נברא. כדאמר במתניתין דאבות ודאשתמש בתגא חלף, והיינו כשתכלית הלימוד שלא לשמה, אבל אם תכלית הכוונה להרויח ממון כדי שיוכל לעסוק בתורה ובמצוות בלי טרדות קשות הפרנסה, וכן מפני כבוד כדי שיהיה דבריו נשמעין בעבודת השם יתברך, אם כן כיון שתכלית כוונתו הוא לשמה, הוא מקובל לפני השם יתברך, אף על פי שאין זה ממש לשמה, מכל מקום תכלית כוונתו לשם שמים'.

האם מותר ליהנות מעבירה לשמה

כתב בתוספות (כתובות ג: ד"ה ולדרוש) שמה שאמרו ז"ל על יעל שגדולה עבירה לשמה, היינו בתנאי שאין נהנים מן העבירה, וז"ל: 'ודרשינן בנזיר גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, ופריך דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה, דהא מתנהיא מעבירה. ומשני דלא מתנהיא, ועשתה עבירה לשמה כדי להציל את ישראל'. ע"כ. וכן כתב בתוספות הרא"ש (הוריות י: ד"ה גדולה), וז"ל: 'מה שנבעלה יעל לסיסרא לא להנאתה נתכוונה, אלא לתשש כוחו שירדם ותהרגהו. אבל בעילת האמהות והנאתן, הלכך קרי להו מצוה שלא לשמה'. ע"כ. מכאן למדנו שמה שאמרו ז"ל שעבירה לשמה עדיפא ממצוה שלא לשמה, הוא רק כאשר במצוה יש הנאה, ואילו בעבירה אין הנאה.

הטעם שפנינה נעושה

הנה יש לתמוה שבהיות שגדולה עבירה לשמה, מדוע זה נעושה פנינה. וראה מה שכתב בזה במשיבת נפש (בראשית פ"ג) וז"ל: 'כי פשיטא רחמנא ליבא בעי והעושה עבירה לשמה גדול ממצוה שלא לשמה, ואין ספק שכר טוב לרבקה ולפנינה בעולם הבא ובעולם הזה, אכן בכדי שלא ישלחו בהן רבים ללכת בעקבותיהם בלתי ידוע בין טוב לרע, יגיעם אל עונש מפורסם שלא ילמדו ההמון ללמוד ממעשיהם' ע"כ. ובהמשך דבריו מבאר עוד שיש חשש שמא לא תהיה כוונתו לגמדי לשם שמים, וז"ל: 'ובאולי לא ידקדקו ויבחנו שלשם שמים עשו כדרך שעשו, על כן מביא עליהן יסורים במפורסם מפני ההמון ויראו עליהן'. וכן כתב בפנים יפות (שמות לב לא) שרק במשה רבינו ע"ה היה וודאי שכוונתו לשם שמים, וז"ל: 'ויש לפרש בזה מה שאמר השם יתברך מי אשר חטא לי, שכיון שכוונת משה היה לשם שמים אין עליו עונש, דגדולה עבירה לשמה. והיינו דקאמר לו בלשון תמיה מי אשר חטא לי, פירוש, לי לשמי, אמחנו [לעוון]. כיון שכוונתך היה לשמה אין עליך שום עונש'.

מתי מותר לעשות מלכתחילה עבירה לשמה

על פי הנראה מרוב המפרשים, ענין גדול עבירה לשמה, היא בעיקר בהצלת נפשות רבות מישראל כיעל וכבנות לוט. והנה כתב בחנוכת התורה (ליקוטים תהלים ד"ה במסכת), די שמוותר לו לאדם לעשות עבירה אחת לשמה, אך לא ישוב עליה שנית, וז"ל: 'במסכת יומא דהאומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב שני פעמים, אין מספיקים בידו לעשות תשובה. אבל אם אומר רק פעם אחת, אז מספיקים בידו לעשות תשובה, עיין שם. וצריך טעם למה. ויש לומר דהנה ידוע דתשובה היא אחת מהתרי"ג מצוות כדאיתא ברמב"ם, וכן כתב הרמב"ן בפרשת נצבים, כי המצוה הזאת קאי על הפסוק דלעיל ושבת עד ה' אלהיך, עיין שם. והנה כל אדם צריך לקיים התרי"ג מצוות, אם כן צריך לעשות עבירה לשמה כדי לקיים גם מצוות תשובה. לזה אמר

עומקא דסוגיא

וכליות יודע האם כוננת האדם היא באמת לשם שמים, וההוכחה היא שכאשר תבוא לידו מצוה ירוץ לקראתה, ועיין עוד מה שכתב בקרן אורה (נזיר כג:) שצריך האדם תמיד לשקול בפלס מעשים אלו מאי עדיף ממאי, דהפרש יש בין עשיית מעשה אחד שיכול להיות לשם מצוה ויכול להיות שלא לשם מצוה דהתם וודאי אדיף שיעשנה מכל מקום, וכן יש לשקול בין מידת הענוה שלא להוכיח את עמיתו, לבין תועלת התוכחה.

א. בענין עבירה לשמה עיין בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת כי תצא), שהביא ב' דעות בענין, די שמי שאמרו דהכוונה לדברים הגורמים לעבירות, ויש מי שפירשוהו בעבירה ממש. ועיין עוד בבאר שבע (הוריות י:) שפירש בעבירה לשמו, היינו לשמו הגדול, וכינוהו חכמינו באופן שיש לפרשו לשם מצוה, דרך כבוד.

ב. עיין בשל"ה (וירא דרך חיים תוכחת מוסר אות לט) שמבאר שרק הבוחן לבות